

Vajda Miklós

ZÁRVÁNY-MAGYARORSZÁG

Hatvanöt éve egy jó családból való tizen-nyolc éves angol fiatalember ellenszegül az atyai óhajnak, amely egyetemet, majd gyarmati főtisztviselői pályát irányoz elő neki, és hirtelen elhatározza, hogy inkább nekivág Európának, mégpedig gyalog. Hollandia, Németország a Rajna mentén, Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Bulgária, Törökország a tervezett útvonal, Konstantinápoly a végállomás. Az útra szánt idő másfél esztendő. Előírja magának, hogy bárminemű szállítóeszköz csak végszükség esetén, pocsék időben vehető igénybe. A szülők mindössze arra hajlandók, hogy havonta kb. heti egyfontnyi összeget küldenek neki előre megbeszélt városokba a helybeli angol konzulhoz vagy poste restante. Zsebpénzéből és némi anyai segítséggel megvásárolja spártai felszerelését és hajójegyét Hollandiába; még takarót, hálózsákot, fényképezőgépet sem visz magával. 1933 decemberében hátizsákjával Londonban hajóra száll, és sűrű hőésben átkel a Csatornán.

Ez az ifjú ma nyolcvanhárom éves, és a nagy hagyományú angol útleírás világszerte ismert élő klasszikusa: Patrick Leigh Fermor. Első nagy utazása másfél helyett három évig tartott, és a Balkán, a mediterrán világ annyira megtetszett neki, hogy máig is ott él, egy görög szigeten. Első nagy utazását azonban csak majdnem két emberöltővel s néhány történelmi korszakkal később, a hetvenes években kezdte megírni, s még mindig nem fejezte be, a harmadik kötetben most dolgozik. Az történt ugyanis, hogy útközben Romániában elveszítette naplóját, jegyzetei nagy részével együtt, és lelkiismeretes

ember lévén, aki nem impresszionista útleírást, hanem komoly, tényektől súlyos könyvet akart írni, nem fogott hozzá, hanem elraktározta magában az élményanyagot, s megírt egy regényt és majd egy tucat kitűnő útleírást (Karib-szigetek, Francia Nyugat-India, Észak-Görögország, Peloponnészosz stb.), közben a háború alatt brit összekötőként Kréta szigeten kecskepásztornak álcázva egy barlangból két évig irányította a fegyveres ellenállást a németek ellen, sőt elfogta az ottani német tábornokot, amiért megkapta a legmagasabb brit katonai kitüntetéseket. Már hetven felé jár, mikor úgy dönt, hogy ideje megiscsak megírnia azt a legelső, sorsdöntő utazását, de naplója híján előbb újra végigjárja az utat, csak most már nem gyalog, s még egyszer megnéz és ellenőriz mindent, mielőtt nekifog. Ennek során csodával határos módon Romániában a negyvenvalahány évvel azelőtt elkallódott napló is megkerül. 1977-ben végre megjelenik az öreg író tollából a fiatal utazó élményét földolgozó könyv első kötete (A TIME OF GIFTS, John Murray, London), amely a tervezett útvonalon, Rotterdamtól egy terven felüli prágai kitérővel egészen a szlovák–magyar határig kíséri a fiatal Fermort. A második kötetben (BETWEEN THE WOODS AND THE WATER, 1986) végig magyarok közt jár, Esztergomnál lép be az országba, majd Budapest után Cegléd–Mezőtúr–Békéscsaba–Lökösháza útvonalon átszeli az Alföldet, aztán Araddal kezdve bejárja Erdély legfontosabb városait, és Orsovánál azzal búcsúzik az olvasótól, hogy „*Be-fejezése következik*”.

Az ifjú angol utazó hamarosan megta-

nulja a vándorlás technikáját, szabályait, fogásait. Nem keveredik különösebb kalandokba, de szinte szívja magába az idegen világ tényeit, színeit, hangulatait, nyelvtudás híján is könnyen teremt kapcsolatot idegenekkel, minden fontosat, számára érdekeset és szépet észrevesz és leír. Falusi fogadóknál, pajtáknál, menhelyen, olykor az árokszélen, szénaboglyában, pásztorok, kondások vagy vándorcigányok közt alszik. Egészen addig, amíg Ausztriában a véletlen össze nem hozza egy arisztokrata családdal, amely vendégül látja a művelt, jól rajzoló fiatal embert, aki szívesen készít portrékat. Innen kezdve aztán Magyarországon, majd Erdélyben különféle útjába eső kastélyok telefonon értesített urai kézzől kézre adják, s így módja nyílik a felsőbb osztály életének megismerésére is. Budapesten egyenesen gróf Teleki Pál Úri utcai palotájába visz az útja, s a fővárost az arisztokrata aranyifjúság kalauzolásával ismeri meg. Két kastély közt azonban továbbra is szénaboglya vagy istálló a szállása.

Fermor csupán Erdélyben szegte meg a maga vállalta szabályt: vagyis maradt a kitűzött időn túl, és vett igénybe kerekesszékű járművet. Arad mellett, a Csernovics család birtokán, Zámon, Xénia, a kastély szép fiatal úrnője fogadja az ifjú angol vándort. Férje éppen úton van, s a két fiatal közt szerelem szövődik. Fermor később titkon visszatér Zámra, s egy Csernovics rokon kocsján hármashban elszöknek, és néhány hét alatt beautózzák szinte egész Erdélyt. Diszkrécióból e második epizódban Fermor Angela néven szerepelteti Xéniát – aki, ilyen kicsi a világ, e sorok írójának nagynénje.

Az angol útleírás legjobb hagyománya az elfogultság és előítélet nélküli szemlélődés, a mindenre nyitott kíváncsiság, a tárgyilagosságra törekvő, tényszerű, reflexióval dúsított leírás. Fermor is ezt a hagyományt követi. Minden érdeklő bejárta országokban: a táj és földrajza, a termé-

zeti környezet, a történelem, a nyelv, az életforma, a társadalom, az építészet, a folklór. Szerencsére a politika érdeklő legkevésbé. A békebeli Európában jár, de Hitler nemrégén jutott hatalomra, s Fermor már érzékeli a náciizmus jelenlétét. Minden fölkeresett országban erős nacionalizmust tapasztal, sérelmeket emlegetnek, főlényüket hangoztatják, leszólják a szomszédokat. Empátiával és bölcsen szemléli ezt az angolok számára oly idegen világot. Magyarországon megdöbben a hihetetlen szegénység, az elképesztő fényűzés, a feudális szokások láttán, de roppantul élvezi, hogy isten háta mögötti helyeken is minduntalan angolul kiválóan beszélő, nagy műveltségű, világot járt, bölcs öreg arisztokratákkal cseveghet. De ugyanígy élvezi a legegyszerűbb emberek társaságát is.

Patrick Leigh Fermor elsőrangú prózát ír. Szókincse két-háromszorosa lehet az átlagos kortárs angol prózairókéknak. Leírásai nemcsak pontosak, megjelenítő erejűek, hanem sokszor önmagukban is gyönyörködtetőek. Tárgyi tudás, fantázia, kívülálló éles szem, okosság, humor, önironia, csöppnyi költészet és dús verbális tehetség sajátságos keveréke adja e könyvek varázsát. Nekünk magyaroknak azért különösen érdekes és fontos ennek az útnak a leírása, mert a harmincas évek közepének békebeli Magyarországa őrződött meg benne sajátságos zárványként, a fiatal utazó élményét nagy gonddal rekonstruáló öreg mester ragyogó előadásában. A könyv már így, befejezetlenül is világsiker, angolul több kiadása és tucatnyi utánnomása volt, és minden fontosabb európai nyelven is megjelent. Kivéve a magyart; sem az Európa, sem a Magvető, sem a Corvina, sem több más, általában megkeresett kisebb kiadó nem vállalkozott a nálunk még ismeretlen szerző kiadására.

Pedig ilyen meleg rokonszenvvel megírt, teljesen hiteles, lebilincselően érdekes

és szívszorítóan szép könyvet angol író még sohasem írt Magyarországról. Magyar sem sok; talán csak Eötvös Károly Balaton-könyvei, Szabó Zoltán remeke, a SZERELMES FÖLDRAJZ rokoníthatók vele.

A két itt közölt részlet az első kötet vé-

géről, illetve a második kötet elejéről való; a válogatást és a folyóiratközlést a szerző jóváhagyta. A szövegben előforduló magyar szavak és nevek gyakran téves helyesírását meghagytam; így olvasta a könyvet a világ.

Patrick Leigh Fermor

MAGYARORSZÁG HATÁRÁN

Vajda Miklós fordítása

[...] Átmeneti csönd ült a levegőben. Nagyszombat dermedt mozdulatlanságba és várakozásba bűvölte a világot a kioltott lámpásaival, üres szentségtartóival s a földek fölött szálló távoli kongatással. Eltorlaszolt sírboltok és szendergő örök évadja ez, midőn a hét drámájának hőse a föld mélyére, a poklokra száll alá... Sehol egy halász a folyón, sehol egy paraszt a földeken, csak azok a kis pocokvadászok és a talaj fölött puhán suhanó barázdabillegetők neszezték, s a víziszárnnyasok és pacsirták hada, meg a békák; szüntelen nappali brekegésük, bár mindenünnen zengett, most mégis halkabbnak tetszett, mint az éjjel a teleholdat köszöntő vartyogásuk. Egy elhajított fadarabbal egész holdnyi területet lehetett volna másodpercekre elnémitani. Az árral sodródó porszemcsék s a víz színén pörögve tovasikló pelyhek már a nyár közepét előlegezték. Egy szénaboglya árnyékos oldalán megettem a sajtos kenyereket, és utána elnyomott az álom. (Errefelé kúp formájúak a boglyák, okosan egy pózna köré rakják föl őket, s mire a széna javát már lefosztották róluk takarmánynak, úgy állnak ott lecsupaszított felükkel a napsütésben, mintha csak féloldalal obeliszkeket emeltek volna a földeken.) Később ébredtem föl, mint szándékoztam. A vadgalamboktól és vetési varjaktól hangozó erdő már hosszú árnyékokat vetett a gyepre. Ittam egy patakból, megmostam az arcom, és rendbe hoztam magam. Civilizált világba készültem belépni.

Távolból, a túlpartról idelátszott az úti célom: azóta, hogy még reggel legelőször megpillantottam, egyfolytában nőttön-növekedett. Szirtfal szögelt ki itt a folyamnak egy hosszú szakasza fölé, s ezen a párkányon fehér templomkolosszus terpeszkedett, mely a római Szent Péter-bazilikát idézte föl. Kör alakú, könnyed oszlopsor fényes kupolát emelt az égre. Drámai, titokzatos és olyan valóságos volt ez a látvány, akár a délibáb, és a sokmértöldnyi folyós és szilárd pusztaság fölé tornyosuló jellegzetes forma uralta az egész tájat. Az esztergomi bazilika, tudtam, Magyarország legfőbb temploma, az egész királyság legnagyobb egyházi építménye, a bíboros-érsek-hercegprímás érseki székhelye, s mint ilyen Rheims, Canterbury, Toledo, Armagh s a régi Krakkó megfelelője. A bazilika ragyogó és lenyűgöző épület, de nem régi. Magyarországnak ezen a részén nem sok maradt meg a tatár és a török dúlása nyomán. A visszafoglalás után mindent előlről kellett kezdeni. A város azonban – a Latin Strigo-